

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
 Պաշտարանի համար
 Տարեկան 12 ժր.
 Վեցամսեայ 6 »
 Արտասահմանի համար
 Տարեկան 15 »
 Վեցամսեայ 8 »
Ստեղծիկայի համար
 Տարեկան 3 ժր.
 Վեցամսեայ 1.50 »
 ԿԱՆՈՒՄԻ ՎՃԱՐՆԵԼԻ
 Կանոնական տպարանի համար 40 սանթիմ
 Կ. իսկ վերջին տրեսի համար 20 սանթիմ Կ. Երեմիան
 անկի անյամկերու համար 20 ս. զեղ զըրաւս
 Կանոնայի համար ձեռքի 10 սանթիմ

ՇԱՐՋՈՒՄ

W. 1901
 R. P. Kalémecarian, Mechitaristengasse W. 4 Vienne
 (Autriche)

Նամակ եւ դրամ դրկեյ
 Խմբագրութեան հասցիի
 — на вѣстникъ
 «Шаржумъ»
 Варна
 Redaction du journal
 «Charjourn»
 Varna (Bulgarie)
 Կրեմիսիկ եւ յիւ սրեկ
 Արտասահմանի ձեռքի
 (20 ՍԱՆԹԻՄ)
 Պաշտարանի համար ձեռքի
 = 15 ՍԱՆԹԻՄ =

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏՈՐՈՒԹՅԱՆ ՉՈՐԵՔԵՆԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱՐՋՈՒՄ ԳՐԵՐԸ

ԱԶԳ

Թագական խորհուրդս կը փութայ ծանուցանել թէ Ազգ. վարժարանաց եւ մանկապարտեզի վերաբացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտ. 3ին երկուշաբթի օր:

Աւստի կը հրաւիրուին ծնողք եւ պաշտպանք ներկայանալ, ամէն օր առաւոտները ժամը 8—12 իսկ կէսօրէն յետոյ ժամը 2—5 ի թագական խորհրդարան իրենց զաւակաց մտից արտօնագիրը ստանալու համար:

Ի գիմաց թագ. խորհրդոյ
 Ատենադպիր Ատենապետ
 Ս. Գաբրիէլեան Յ. Թովմասեան

ԿՈՒՋԵԻ

Կուգի՛ր հագնիչ եւ ուժեղ քեւեր, նման ֆաջերի, ի իզախ բագիի, Որ դեպ հայրենի շնուեր բոշիկե, Սընաչոյ վե՛ր, անպերհեւ աչ վե՛ր:

Կուգի՛ր անգուսպ ծովուն կասաղի, կոնակաց վրայ ճսսած անվիկեր, Թոջիչ հայրենիս, ուր ծեր ալեկեր, Տղայ, կիև արցունք կը քալիկն աղի:

Կուգի՛ր շրջիչ այդ հերոս երկիր, նեկի ի ոչսակնով մեկ ծայրէն միւս ծայր Սարը եւ ձորը, դաշտը, լեռ ու ծայր, Կարմիր ԱՆԻՐԱՍԻՍ հոգը սգակիր:

Կուգի՛ր գոչիչ հոն հայ զեղջուկին ԱՆԻ՛ր քոյ առ ժամ բահ, մակաղ, արօր զԳիցիր, պիս ծագի ֆեղ համար ճոր օր «Երբ զիմուիկն անեմք, աղջիկ մակն ու կիկն»:

Կուգի՛ր զիկուիչ հուրով, կայծակով Իշխեչ մերիկին, բոնաշունք հովիկն, Եւ կոուիչ իր՝ոխս, անվախ խնրովիկն Հայ հերոսն: Եւնեք ֆովիկնով:

Եւ եւ կուգի ի մի հաւաքեչ, Ողբ սիւզեղեֆեկն անկուն որոս, շունք Փշուի բոնաքեւան ուժը ֆարմակն, Որ ապրի հայր ազ՝ոս անարգեչ:

ՎԷՏԱ

Շուկա 26 օգոստոս

ՍԵՆՔ ԵՆՔ ԱՆՇՆՈՐՔԸ

Ո՛վ էր սպասում թէ Սուլթանը մտերիմ բարեկամը. փէօն թիւրքերին Ֆրանսայի մէջ հալածելու ող Կոնստանդ յանկարծ, մի գեղեցիկ օր վեր կը կենայ և սպառնական զիրք կը բռնի դէպի կարմիր փատիշահը:

Ես հաւատացած եմ որ հայ իմաստակ քաղաքագէտներէց ոչ մէկի թտնձրացած ուղեգրով կարող էր անցնել թէ՛ Կոնստանդի օրով Ֆրանսայի և Թուրքիայի յարաբերութիւնները կը խլուէին և Ֆրանսական պատերազմական նաւերը կը պատրաստվէին Թուրքիան ուժակոծել:

Բայց թող ապշեն մեր յիմար քաղաքագէտները. այսօր իրողութիւն է որ Ֆրանսիա՝ երբ պակաս պետութիւններին ամենազօրեղներէց մէկը — և Թուրքիա թշնամիներ են, ու ժամ առ ժամ սպասվում է որ Ֆրանսական մարտանաւերը կը որոտացնեն Թուրքիան:

Հիմա, այսպիսի պարագայներում լաւ չէր լինի արգեօք, որ հայերս կազմ ու պատրաստ լինէինք և սպասամբութեան զըրօշակը բարձրացնէինք:

Այո, լաւ կը լինէր. բայց գո՛րծազգարս հայերս պատրաստ չենք. մենք դեռ շատ ստրուկ ենք, անզէն, անհաւաք, վախկոտ, սարսկ: Մենք խօսել զիտենք, մենք անիծել զիտենք, մենք մատնել զիտենք, մենք ատել զիտենք, մենք մրտել զիտենք, բայց կու ի համար, գերութեան լուծը թօթափելու համար պատրաստվիլ չը գիտենք:

Ֆրանսայի և Թուրքիայի ներկայ ընդհարումը մի շօշափելի, աչք մտնող փաստ է բորբոնած քաղաքագէտներ ի հաճար՝ որ քայքայուած Թուրքիայի առջիւ պարզապէս անակնկալները միշտ պատրաստ են և մենք է որ միշտ անշնորք և անպատրաստ ենք ինքնուժ ու չենք կարողանում օգտվել

մեզ համար ամենարարեյալ ող քաղաքական անակնկալներէց:

Մի քանի տարի առաջ էլ Թուրքիան Յունաստանի հետ պատերազմի բռնվեց. մեր բռնաւորը իր գլուխը կորցրել էր, սակայն մենք կրկին անշնորք և անպատրաստ գանկեցինք:

Երէկ անցաւ Յունաստանի պատերազմը, այսօր էլ Թուրքիան մի կերպ իր գործերը կը կարգադրի Ֆրանսայի հետ, քաղաքական բարեյալ ող պայմանները կանհետանան և մենք կրկին Սուլթանի սարույր կը մնանք ու կապաղակենք պէտք է սպասել քաղաքական բարեյալ ող պայմաններին:

Այ՛, բաւական է ինչ որ ահա՛ կան իր խնայինք մեր յիմար քաղաքագէտներին, յաւական է ինչ որ ստրկական ծովութեան ենթարկվեցինք. գործենք մենք անընդհատ, եռանդով և արագ ապշադած Թուրքիան ինքը, խնայուի նման, յանկարծակի, մեզ համար ապաստամբելու բարեյալ ող քաղաքական պայմաններ կստեղծի:

ՎԱՐԴՈ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՈՒՇ, 20 Յուլիս

Հայրուկային խումբ իրեն նպատակըն իզթին պարգեւէն ու առաւօտ ատոր անմիջական կարգադրման առաջարկին իրեն ձգեցին յետոյ կը հեռանայ:

Իզթթը՛ հայ յեղափոխականի ծովազը ինկնալէն վերջը, այլեւս անկարելի կը համարէ իրեն օձիկը ազատել, անոր համար որ անցելոյն մէջ եղած քանի մը արիւնարբու գազան թուրք եւ քիւրտ աղաներու ու ցեղապետներու սպաննումը Ֆէտայիներու ձեռամբ ըլլալն ինքն լաւ գիտէր, հետեւաբար թրքական նեղահայացութեամբ այլեւ իրեն ամէն բան վերջացան կը կարծէր. երբէք չի մտաբերելով հայ Ֆէտայի վեհանձնութիւնը, որ թուրք ու քիւրտ բարբարոսութեանց չի նմանիր, որ իրենց անձնատուր եղող անզէն հային պատիւը կը ընեն, ու դեռ եւս ընելու չէլ կը գտնուին:

Հայրուկային խումբի յանկարծակի երեւումը, պահ մը գէշ ազդեցութիւն գործած էր իզթթի վրայ. ան կը մտածէ որ զարեւոր ստրուկ հայը՝ վրիժառութեան ծարաւով արթած գաւկի և եղբոր սուլինի ու Թուրքները յօշոտուելուն ու իր կնոջ և քրոջ բռնաբարութեան պատճառով միջոց ներկայացած ժամանակ չի պիտի խնայէր իր թշնամին: Բայց հակառակ իր մտածման, հայրուկայինը՝ յարգալից քաղաքավարութեամբ մը իր հետ տեսնուելէ ու մէկզմէկու ձեռք սեղմելէ յետոյ կը մէկնին:

Մինչև այդ ժամանակ իզթթ գէլպի յեղափոխութեան և Ֆէտայի խմբակն եղած են թաղաբնակներն ու մասածուկներն սխալ ըլլալն հասկնալով, սկսաւ խղճահարուիլ: Փոխադարձաբար իր խոստում կատարելու համար անհամբեր լուսանալուն կապուէր. առաւօտ եղածին պէս չարչի կիջնէ. երեք բեռ ուտելիք ստնելէ ու զըրկելէ յետոյ շիտակ փաշային կերթայ ու զիջերուայ պատահած անցնողարձն մանրամասնաբար կը պատմէ:

Փաշան յետեւ պէս կը պարմանայ թէ՛ ինչպէս կարելի է օրինակ ու կառավարութեան զէմ պատամարտը, կարգ ու կանոն խանդարող և երկիրը անիշխանութեան մատնող սյու տեսակ մարգասպաններէն բարիք և միանգամայն վեհանձնութիւն սպասել, քանի որ անոնք գայլերու կը նմանին. իրենց ուժը յաղթած սեղեր, մարգասպանութեան, աւարտման ու ամայութեան հետքեր միմիայն իրենց ետեւէն կը ձգեն: Հետեւաբար բարիք սպասել այդ տեսակներէ մեծ յիմարութիւն է: Քանի որ դուք Մշոյ ստանկութեան էն ազդեցիկներէն մէկն ու կառավարութեան մէջ պաշտօնեայ մըն էք, ատոր համար ալ ինձ անհաւատալի կը թուի ձեր պատմաններն. քանի որ շոյ խոտվարներու նպատակն է կործանել ներկայ թրքական կառավարութիւնը, ձեռք անցած պաշտօնեաներ սուրէ անցնելով ու միանգամայն վերջ տալ մաս մը ազդեցիկ ազաներու ու ցեղապետներու կեանքին, որ ահ ու սարսափ սիրած են իրենց որս կողմն ինչպէս կը ըլլայ ձեզ խնայել, քանի որ դուք կառավարական պաշտօնեայ մը ըլլալով ի վնաս իրենց կը գործէք: Կրօ՛՛՛ փաշան:

Փաշայ, ատոնք են թաղաբնակներ են, որ շատ անգամներ սխալ գուրս կուզան. տեսած կամ լուս՛՛ էք որ ես ուրիշ անգամներ ալ եկած ու կառավարութեան այդ տեսակ գէլպը մը պատմած ըլլամ: Ձեզ կը ըսեմ, քու նկատարմանցած իս պէս ինքզինքս պաշարուած տեսայ 400, աւելի սպասազինուած հայերէ. նախ ինձմէ 1500 ոսկ

ւոյ պահանջ մը բրին՝ սյդքան դրամ վրաս չը գտնուելու համար 300 ոսկի տուել, մնացեալ մասն ալ երբ ուզուի, խոստացոյ վճարել ու պիտի վճարեմ ալ: Երկրորդ՝ խոստի պատուիրելին որ գամ ու ձեզ ալ խնայուեն: Թէ իրենք միմեակ լեռան կատարն կը գտնուին ու ես ալ հիւսյ երեք բեռ հաց զրկի իրենց. եթէ չէք հաւատար, կրնաք մարդ զրկել եւ տեղեկանալ:

Մենք որ մինչեւ այսօր, հայ գիւղացին կը նեղէինք թէ՛ յեղափոխականներ կը պահեն եղեր մէջերին. այժմ հաստատ համոզուած եմ, եթէ որ պատահած է ալ, յակամայիցս հարկադրուած են անոնց պահանջին գոհացում տալ որ չը վնասուին. ինչպէս որ կը տեսնէք ես ալ 300 ոսկի տուել, շիմա ալ երեք բեռ հաց 3—4 ժամու ճանապարհ իրենց ետեւէն կը զրկեմ վախէս, որ չըլլայ թէ ինձ վնաս մը հասցունեն. ես որ այսօր պաշտօնեայ մըն եմ, ու ամէն գիւրին միջոց ունիմ ինքզինքս պաշտպանելու, կրկին կեանքս վախճալով կուտամ. հայ գիւղացին որ այդ միջոցներէն ալ զուրկ է, ուրիմն ինչ կրնայ ընել այդ ուժին առջեւ. իհարկէ ոչինչ:

Փաշայ, այս օրուրէն շահեալ ես համակարծիք չեմ այս տեսակ անիրից ճնշմանց ու բանտարկութեանց, ու միանգամայն ալ կը բողբեմ անոր դէմ. պէտք է խեղճ հայ գիւղացիները ձգել բանտից. իսկ յանցաւորն դռնել ու պատժել կառավարութեան պարտականութիւնն է. մենք կը նեղենք ու կը շարչարենք գիւղացին ֆէտայի խմբակները պահել ու պահ պահելու համար, իսկ ֆէտային ա իրեն ընդդիմացողին գնդակով կը պատժէ. ձեզ կը հարցնեմ փաշայ, ինչ կրնայ ընել խեղճ գիւղացին այս երկու դօրեղ ուժերու մէջ, քանի որ երկուքն ալ իւր գոյութեան կը սպառ-

նան, եթէ կազակ ընդդիմութիւն մը իսկ չըլլար ըլլան:

Փաշայ, դու կառավարական պաշտօնեաները իզգէթէն ճան ֆէտայի: Երու ուր սեղ գտնուելն իմանալով, փոխանակ հետապնդելու, ընդհակառակն մէկ երկու աւուր մէջ, երկար խորհրդակցութենէ մը յետոյ, 150է աւելի բանտարկուած հայ գիւղացիներ ազատ կարձակեն:

ՆԱՍՏԱԿՆԵՐ ԿՈՎԿՈՍԻՑ

III

Երկրորդ նամակու մա յայտնել էի որ մեր գաւառական ինտիլիգէնտ տարրը և երբեմնի յեղափոխականները լցվեցին արգիւնտրեալան քաղաքները: Այդ քաղաքներինց ամենանշանաւորը Բաքուն է. անըստ, անջուր, աւաղոտ, բայց նախով հարուստ քաղաքը որ մի ազահ մագնիսէ դարձել է զէպի մրոտ, նախոտ հոգն է քաջել ու գեռ քաշում է մեր բոլոր այն ինտիլիգէնտներին որոնք մի ժամանակ կովկասի հայութեան ամենամաքուր և գաղափարական տարրն էին կազմում:

Մի քանի անգամ թուրքի դէմ դուրս եկած, մի քանի անգամ արիւննոտ կռիւների մասնակցած յեղափոխական հերոսներից բըռնած, մինչև ամենաբարձրագոյն կարգի ազիտատորները մտել են Բաքուի նախով մէջ, մինչև

վզերը խրվել և գրամ, գրամեն շահում: Վաղի մի պաշտած գաղափար, հայրենիք, տաճկահայ երգօր տպատամբութիւն, վրիժու զգացմունք՝ այդ բոլորը երազի նման անցել զնացել են և այսօր գրանց բոլորի տեղը գրաւել են ոսկին, թղթախաղը, անառակութիւնը, ցինիկութիւնը և անդառախութիւնը:

Ամէն քայլափոխում հանդիպում ես որ և է նախկին գաղափարական պարոնի, որին հազիւ ես կարողանում ճանաչել. և ինչպէս կարող ես մի ճարպոտ, մարած, ապուշ կտրած աչքերով և հաստ վրով պարոնի մէջ ճանաչել նախկին վառվառն, կրակոտ, ջլուտ ու խոհուն աչքերով գաղափարական երիտասարդին:

Բաքուն կովկասահայ գաղափարական երիտասարդութեան բարոյական գերեզմանն է. այնտեղ է վաղում հիմա ամէն մի բարձրագոյն կրթութիւն ստացած երիտասարդ՝ գրամ, ոսկի շահելու, վրիզ ձկնելու հայ միլիոնատէրի առջեւ, մինչև որ ինքն էլ գողութեամբ, խաբէբայութեամբ ստրկանալով, իրեն հարուստ աղջկայ ծախելով կը հարստանայ, գործարանի տէր կը դառնայ և բոլորովին կը վաշտայ:

Եւ քանի Բաքուն գոյութիւն ունի, քանի Բաքուն անաղաւտ հողը իր ծոցի մէջ նախով ամբարներ ունի, կովկասահայ ինտէլեգէնտը այսուհետեւ միշտ և ա-

ւելի մեծ քանակութեամբ այնտեղ պէտք է վազի: Գուցէ Բաքուի երիտասարդութիւնը կարողանայ անկուսից փրկվել միայն մի պայմանով. այն է թէ այդ ճահճի մէջ ընկնեն մի քանի անընկճելի գաղափարական, մաքուր զօրեղ և ազգեցիկ մարդիկ, ու շարունակ աշխատեն մաքրել Բայց ուր են այդ մարդիկը, նրանք, կարելի է ասել, հիմա կովկասում գոյութիւն չունին:

Անշուշտ մի քանի տարի սրանից առաջ կովկասահայ երիտասարդութիւնը ճանաչողը, կամ հեռուց նրա մասին գաղափար կազմողը պէտք է զարմանայ, պէտք է կասկածի իմ սասաների մէջ, Երանի թէ ես էլ կասկած էի, ես էլ չը հաւատայի, բայց ինչպէս կասկած եմ, ինչպէս չը հաւատամ, քանի որ այս բոլորը գառն և մերկ ճշմարտութիւն են:

Ինտիլիգէնտ և գաղափարական երիտասարդութեան անկումը աւելի լրբացնում է և կովկասի հայ բուրժուային, բոլորովին քաղցնում նրա սիրտը: Բուրժուայի հրճուանք մեծ է. գեռ երեկ իրեն և իր ոսկիները արհամարող կրթված գաղափարական երիտասարդութիւնը այսօր քրճնում է բուրժուայի առջեւ, նրա հլու սարսկն է դառնում և իր ձեռք բերած գիտութեան զէնքերով նրա հետ միասին հարստահարում ու գէտ ամբոխին:

Ամբոյր, բացի ինտէլեգէնտ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ի. ՎԱԶՈՎ

ՈՉ ԿՐԻՆՆԱՆ, ՈՉ ԿՐ ՍՈՒՆԻՆ

(Շար. ևսխ. քիւիկ եւ վեր)

XVI

Փարատաղցիները թուրքերուն հետ վարնուեցան:

Սոսկալի կրակ մը զիրենք դիմաւորեց: Դիրքերու խրամները ծուխի երկար գոտիով ծածկուեցան:

Վաշտի ընտիր հրացանաձիգները շարքէն դուրս ելան, և յետոյ ամբողջ վաշտը մոլեգնութեամբ խրամներու վրայ սլացան: Գնդակի տարափ մը կամատորներու վրայ կը տեղար և անոնց խուճերը կը ցլուէր, որոնք ծուխի կապոյտ ամպերէ քողարկուած էին: Կրկնաթիւնի դիրքը ու ճերմակ հրետանին կրակ կը փոխէին: Բայց կամատորները առաջ կը խաղաղին հրացան արձակելով և իրենց ետեւը հոգեվարքները ու վիրաւորեալները թողով, Երբոր միացան գարատաղցիներու հետ, որոնք հայհոյանքներով ու աղաղակներով կը վազէին խրամներու վրայ, սոսկալի ձեռնամերձ կռիւ մը տեղի ունեցաւ: Թըշնամին խրամներէն դուրս ցատկեց: Երկու կողմի զինուորներն կուրծ-

կուրծքի դարնուեցան: Թուրք սուինը կը դիմաւորէր, բունցքը հրացանի կոթին կը պատասխանէր, նախաօրինքը հայհոյանքին: Արմուկը, զոռում գողումը «յառաջ» ազաղակներով միտնուած միջնորոտը կը տարուբերէր: Փարատաղցիները առիւններու պէս կը կուռէին, պուլկարները կատաղած էին... արախողող կընէին, կը զարնէին ու սարսափ կը տարածէին: Թշնամին տեղի տուաւ: Վաշտը դիրքերուն սիրելով, փայտեայ հիւղակները վառեց և երկրորդ խրամին վերայ յարձակեցաւ: Յաղթական «ուրա» աղաղակները իր յառաջխաղացութիւնը կուռեղէին ու ումի ու գնդակի տեղատարափի տակ, թշնամին տեսնալով որ երկրորդ խրամին մօտեցան, ետ քաշուեցան, բայց միշտ կրակ արձակելով: Պուլկարներէ ու գալատաղցիներէ յարձակող նոր գրոհ մը խուճեցին երկրորդ խրամին վրայ: Աւրան մը իրենց արգելք չէր ըլլար: Այն տեսն թուրքերը վաշտի աջ թեւին վրայ յարձակելու համար չեղում մը ըրին. բայց սրտած հրամանին համեմատ պուլկարները թշնամույն գէմ առ գէմ դարձան և թուրքերուն մասնօրան չեղաքացուցին: Սաստիկ կրակի մը առջեւ վաշտը պարտաւորուեցաւ բլրակի մը վրայ քաշուիլ: Սրաֆներու քաջութիւնը ու անվախութիւնը անխորտակելի էր, անոնցմէ մեծ թիւ մը գետին թաւալած էին բայց կենդանի մնացողները յառաջ կը վազէին «ուրա բուրա» գոչութիւնով:

աղաղակներով, Թուրք դիրքերու երկրորդ խրամին ալ սիրելին թշնամույն հրեհտաններու սոսկալի կրակին տակ:

Պրըքով որ ձեռքը մեծ թուր մը բռնած ըլլակին վրայ կը բարձրանար, ծուխէն սեցած և աջ երեսը արիւնով շաղկապուած մօտէն ծանօթ ձայն մը լսեց:

— Պրըքով կըրայր, մեռայ, նայեցաւ. Վաշտը թուր կուրծքէն գնդակով զարնուած խրամի փոքր կիցար:

Իսկոյն Հոմին գլխաբաց, արիւնտանիկ փոքր սլացաւ, իր ձեռքին մէջ սեղմելով թուրը և մի ուրիշ զինուորի օդնութեամբ դուրս հանեց Վաշտի քովը, որ տաք արիւնով թաթախուած էր: Բանակին ետեւը տարին: Թշնամութիւնը ումի մը Պրըքովի աղանջին քովէն սուլեց և խրամի կողմի վրայ պայթեցաւ. երբ Վաշտի քովը ալկած կը տանէին, փոշիի ծուխի ու մուխի թանձր ամպ մը իր ընկերները ծածկեց: Ճնցումէն երեսուց ու վար ինչալու պէս եղաւ: Բայց ուժեղ ձեռք մը իր արմուկին տակէն զինքը բռնեց և մէկն ալ գոչեց, «եղալայր յառաջ»: Պրըքով իր քովը Մաքէտօնքին տեսաւ որ ինքն ալ մի քանի տեղէ վիրաւորուած և այդ ընդհանուր խառնաշփոթութեանէն ու գոռոմէն մղուած գէպի վեր կը վազէր: Կնդակները իրենց ականջներու քովէն կը սուլէին ու կը ֆլըշային: Կոռուղները սախաթարած մարդուկին մօտեցան, որ իրենց յա-

առաջադրութիւնը դժուարացուց ու կատեցուց: Պրըքով ու ժառապա ու ուշաւոր, սաստիկ ծարաւ կը տան ջուր: Ան կը նախազգար իր մեռնիլը: Անշնչ կրակ մը անոր չորացած կոկորդը ու լեզուն կայրէր: Վիրաւորուած էր, բայց չէր զգար սրտեղէն ըլլալը, բայց անտեղք պապակի տանջանքէն: Մաքէտօնքին լեռան կուշար խրուած ձորակի յատակը նըշմարեց զեղին պղտոր ու խառնակ ջուր մը, գլխից բազմութեան քայլերով արկով վերածուած էր, նոնցան ու խոհեղին: Կենսաւոր ջուրը Պրըքովի սպառելու մօտ ուժերը վերադարձուց նորին վեր սլացան և սկսաւ կոտորուած ծանրութեւն ու խիտ ճիւղերու մէջէն մաքրելու կուտի պայթիւններուն հետ հարիւրապետ Բայջօի կիսատ աղաղակները կը լսուէին, «յառաջ կըրայրներ»...

Կրօշակը Պրըքովի ու Մաքէտօնքի տեղին երբեմն կերուար, երբեմն կը կորուէր: Կամատորները աւ մարդկոցն ալ տունին և շնչապառ գէմ առ գէմ մնացին հրետանիի չորս թնդանութիւնը ու հազարուոր սուիններու հրացաններու բերաններուն, Հիմակ թուրքերու բոլոր ուժերը հրետանիներուն շուրջը կենդանացան: Արախողիող, սպաննիչ անգութ նոր ճակատամարտ մը սկսաւ: Բայց պայմանու յուսահատ քաջութիւնը բան մը չէր կեցներ: Անոնք ստիճներու նման գրոհ տալով խուճեցին, սաստիկ տակուրութեան զգացում մը, խոր

հայր միջոցով աւելի վատ կերպով հարստահարվելուց, գաղափարում է յարգել և գիտութիւնը իբրև գիտութիւն . այլ նրան ընդունում է իբր միակ միջոցը հարստանալու և վարկած կեանք անցկացնելու :

Այդ պիտով Բաքուի ներկայ կրթված հայ տարրը ոչ միայն իր անկումով է վնասում հայ ժողովրդին, այլ և աւելի չորեպէս անցնում է հայ բուրժուազիայի գիտութիւնը վարկաբեկ է անում հայ ամբողջ ազգույնը :

(Շարունակելի)

Մ Ո Յ Լ Թ Ո Ւ Ր Ք Ե Ր Ը

Թուրքիոյ քայքայումը գրեթէ իր գաղաթնակէտին հասած է : Պետական գանձարանի պարագուծիւնը ծայր աստիճանի է : պաշտօնեաները 7 — 8 ամսանոց ռոճիկները ստացած չեն : Անօթի պաշտօնեաները գաւառներու մէջ ժողովարդը կը կեղծեն անխտիր կերպով . առ նոր բան մը չէ Թուրքիոյ համար, սակայն հիմա ալ շափր անցած է : ներքին խռովութիւնները կը տիրեն Հայաստանի մէջ, Ալպանիա եւ մէն, Մակեդոնիա Համիտներու սանձարձակութեան շափր չի կայ մահաճակատներն անգամ առ գաղտնիքէն կը տանջուին :

Առ սմէնը չէր բաւեր, հիմակ

ալ սուլթանը փրանսայի հետ վէճի մտեր է :

Եւ գեռ քանի մը օր առաջ Թուրքիա, մանաւանդ Պոլիսը, տօնեց Սուլթան Համիտի գահակալութեան կամ Թուրքիոյ աւերումի 26րդ տարեգարձը :

Թուրքերու պէս գժբազդ ժողովուրդ գժբար թէ գտնուր սակայն ի՞նչ կընեն առ ժէօն թուրքերը, մարդ բան մը չի հասկնար : Ատանք երբ պիտի աշխատին իրենց աւերող հայրենիքին դրական օգնութիւն մը հասցնել, միայն Ալլահը կրնայ գիտնալ :

Երբ ժողովուրդ մը կեանքի աշխարհի պայմաններու մէջ կը գտնուի և անոր յեղափոխական համարուող տարրը լուռ ու մունջ կը մնայ, ալ ի՞նչ կարելի է սպասել առ յեղափոխականներէն :

Չէ, թուրք յեղափոխականները սխալը են ժէօն անկանը ընդունելով . աւելի լաւ կըլլայ ծոյլ թուրք կոչուէին : կը կարծեմ թէ ժէօն թուրքերը զործի պիտի սկսին Թուրքիան շնչուելէ վերջը :

էն

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱՆՄԱՐՍԵԼԻ ՊԱՀԱՆՉՔԸ

Վերջին դէպքերէն գտլթող և Ռուսները Ան մէյտանը ծխավաճառութեամբ և մանրավաճառութեամբ զրազող բնիկ Ակնեցի

— Ե՛տ, շո՛ւն : Բայց Պրըրջքով կայմակի արագութեամբ հրացան մը վերցուց զետէն, և սաստիկ ուժով թշնամոյն գլխուն իջեցուց առ խօսքերով :

— Առ քեզի ե՛տ մը : Սուինը իր արմուկի տակը թռաւ : Ան ամորթ Ասիացին գիտակցեալ գեանի փոռեցաւ :

Բայց առ միջոցին Թուրքերուն օժանդակ ուժերը երեւցան : Թուրքեր իրենց նահանջը կատարեցին իրենց յորձակեցան մարդկոցին տիրելու :

«Ճերմակ Հրկամներն» սուր ու սոսկում կը սփռէր : Մաքեթօսքին ինքը առաջինը թուրք վերցուցած, մօտեցող թշնամիներուն վրայ խոչարցաւ, արիւնախում աչերով և տաքողովին թաթախված իր և օտար բան մէջ որ իր վրայէն կը կաթէր :

Ռուսը մը իր մօտը ինկաւ, պայթից հազար կտորի վերածուելով և Մաքեթօսքին ծուխի ամպերու մէջ կորսուեցաւ . . .

— Մաքեթօսքի, գոչեց ակամայ Պրըրջքով ու գլորուեցաւ : Թշնամիի դիպակ մը անոր գլուխը խոցեց . պիտի էր ալ . . .

XVII

Գարատաղիները և Բուս-Պուրկար զօրարածին 2րդ վաշտը չը

Պետրոս Գանտրեան անուն անձը թուականէս շուրջ հինգ ամիսներ առաջ կը յաջողի որոշանալիս հրապարակ հանձն առնել թըրքիային որոշ գումարի մը շափ ապսպրել Վառնա գտնուող իր մէկ հայրենակից ծխավաճառ Տիար Մարկոս Պօլտսեանի երաշխաւորութեան շնորհիւ :

Պ. Գանտրեան իր պարտքի մեծագոյն մասը վճարելով միայն կը թողու 7 Փր. 30ր շափ գումար մը զոր շուրջ վճարել հակառակ ընկերութեանս ըրած կրկնակի թախանձանաց ու ազարարութեանց, որով որոշանալիս կատարուի զիմել իր երաշխաւորութեան, որ նոյնրան գումարի մը բաւական երկար տան անվճար մնալէն ցաւ յայտնելէն զստ անմիջապէս կը վճարէ իր անձնական քսակէն :

Ուրեմն որոշանալիս Տիար Մարկոս Պօլտսեանի և իր հայրենակցի իւրաքանչիւրի արարքը քրննողատելը ընթերցողաց կը թողու :

Մնա՛մք յարգանքով զիմաց Գործ ժողովոյ (Կնի՛ք)

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Տ Ո Ւ Փ

Ռուսներ, Գաշնակցականներ. — Ձեր նախակը չենք սպաղրեր : խելունց «Իրաւունք» ի վնասանիւն շարժեր պատասխանել, կուզէք հանգանակութիւն մը բացէք այդ խնկը Բարիկ զրկելու, գուցէ հոն բուժուի : Հաւատացած ենք որ Ռուսներէն կանցնի : Գիտատեղեւ մի վախնաք, գեռ կապելու ատրիստի խնկը չէ :

կրցան մարդկոցը պահել : Սերպական հրէշտանիները լսած էին, և Սերպական պանուտի ուժերը չեկան ամբ մը հերոսներու դիցադեպական քաջազորով իրան զօրավիզ բլլալու անտէք սպաղրելու թեմամբ քաջերու կայտաւր գիտեցին : Ի՞նչու :

Քանի մը հաշար թուրքեր, թարմ ուժերով զօրացած և «ճերմակ հրէտանի» անընդհատ աբաղիւծութեամբ պատասխանած նսրէն խոժեցին, յուսանաւ ու ապարդիւն ընդդիմադրութիւն յետոյ կատարուեցին թշնամի մարդկոցը :

Թուրք գլխաւոր ուժերը մոլիզմութեամբ կը խոչանային : Այս շարաքա տիկ սուրբազնական ճակատամարտին մէջ քանի մը հարիւր պուրկար գետնա հողիներ և քանի մը Գարատաղիներ հողը գրկեցին . առանք տեսնելով որ յաջութիւնը թուրք ստաւելութիւն պիտի մնայ, մեռան սպարտական մահով մը :

Շատ մը ժամ սպաններ ալ ինկան, նահանջելու ժամանակը սուր մը հարիւրապետ Սիբորսքիին օտքը կտարեց, վեց պուրկար ալ սպաննելով : Ուրի մը հարիւրապետ Բալչօի մօտ պայթեցաւ և ուժաւոր վար ձգեց երկք օր զայն մեռած կարծեցին :

Բայց պուրկարները երեսին օրեցին, Հերոսութիւնին ամէն տեղ արձագանք տուաւ և զրպարտիչ բարանները գոցեց : Չորսուր 2էրնաէվ անոնց զիւրազանութիւնէն հիացած գոգիտներ ու պարզեաներ տուաւ անանց :

ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՉԻ ՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴ

Քօնստանտնուպի մէջ բնակող Մանուկ Գրիգորեան անուն պարոնը տարիուկէս «ճարտու» ստանալէ յետոյ, նոյն քաղաքէն հեռացեր է, ոչ միայն առանց բաժնեգիրը վճարելու այլ և աղնուութիւնը չէ ունեցած խմբագրութեանս հաղորդելու որ ինք չի սկսեր այլևս թերթ ստանալ :

Տարիուկէս թերթ ստանալ և մէկ սանթիմ իսկ չի վճարել, այդ ոչ միայն անպատկառ ձրիակերութիւն է, այլ և կատարեալ շառլաթանութիւն :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Հաւաստի ազդիւրներէ կիմանանք թէ՛ Ռուսներու փօքշան քաղաքացի Տիար Ֆէրհատ Ֆէրհատեան խոստացած է գահացուցիչ գումար մը նուիրել Վառնայի հայոց եկեղեցիին և վարժարանին : Տիար Ֆէրհատեան հայ հասարակութեան արդէն ծանօթ է իր ազգասիրական բարեգործութիւններով և երբ ան խոստանայ, կը կատարէ :

Տիար Ֆէրհատեանին նուիրած գումարին քանակութիւնը հասկնալէ վերջ, պիտի յայտարարենք մեր ընթերցողներուն, որ պէսպիսի արիւշ տեղերու ունեւոր հայերն ալ օրինակ առնեն :

Հապա մեր բարեկամները, Գրեթէ բոլորն ալ իրենց սակորները կրէտիթի անհիւրնկալ բարձրութեանց վրայ թողին : Վրասիքով գնդակէ մը ու ուժեղ մը մեռաւ, նոյն ուժեղը Հաճին ալ սպաննեց երբ որ Վրասիքով կուռէն շարժած կը տանէր : Պէտքովսին երկու սուրէն խոցուած ինկաւ, ճիշդ այն բոլակին երբ թրովը ձեռքի շարժումով մը մարդկոցէն երեք հողի վար կատնէր : Իսկ ուրիշները կամ ինկան, կամ ըրկալ խրամներու մէջ հողիներն աւանդեցին :

Բօրչէթօն ու Մրավքան պտտերազմէն յետոյ Պուրէշ վերադառցած միջոցին, նօթի ու մերկ գրչեր իր Գրայօվոյի մօտ ստանաւ մեռան :

Միայն Մաքեթօսքին ողջ մնաց, որուն տասնումէկ վէրքը բուժեցաւ և աջ ձեռքը չորցաւ :

Հիմա պաշտօնատան մը ծառայ է և ձախ ձեռքով գրասենեակներ կառէ : կը մաքրէ . . . այս Պալքանի առիւծը, այս կրէտիթի հերոսը կոշտ գրագրի մը ձայնին տաջը կը զողայ հիմակ :

Ի՞նչ երկար հոգեվարք : Թուա՛ն, Թուա՛ն Մաքեթօսքի : Ի՞նչու կրէտիթին վրայ չը մեռար :

Պ. ՍԻՐԷՄՃԵԱՆ

Վ Ե Ր Չ

